

Posudok na habilitačnú prácu PhDr. Martiny Hřebíčkovéj, Dr., DSc.

Pětifaktorový model v psychologii osobnosti. Přístupy, diagnostika, uplatnění.

Praha, Grada Publishing, 2011.

Posudzovanou habilitačnou prácou M. Hřebíčkovéj je knižná monografia, ktorá sa podrobne venuje problematike päťfaktorového modelu osobnosti s dôrazom na teoretické východiská ako aj možnosti jeho diagnostiky a aplikácie. Autorka vo svojej práci integruje doterajšie medzinárodné poznanie v danej oblasti so svojimi pôvodnými výskumami, ktoré realizovala na českých výberoch, pričom mnohé výsledky z nich sa stali súčasťou medzinárodných štúdií a porovnaní.

Monografia je rozdelená do štyroch základných kapitol, pričom prvá z nich sa venuje lexikálnym výskumom. Tie dávajú základ pre uvažovanie o päťfaktorovom modeli osobnosti, keďže idea piatich osobnostných faktorov sa doslovne vynorila z lexikálnej analýzy osobnostných deskriptorov realizovanej pomocou faktorovej analýzy. Autorka má tú výhodu, že od skoro od samotného počiatku bola súčasťou medzinárodnej komunity zaoberajúcej sa lexikálnymi analýzami a preto dokáže túto problematiku podať na vysokej odbornej úrovni, a zachovať si primeraný nadhľad v diskusiách o zovšeobecniteľnosti päťfaktorového modelu. To je podľa môjho názoru dôležité najmä pri úvahách ohľadne toho, či je päťfaktorový model skutočne tým najlepším modelom pri popise osobnostnej štruktúry, a či nejaký z alternatívnych modelov (šesťfaktorový, sedemfaktorový) nevyjadrujú lepšie štruktúru získanú lexikálnou analýzou (minimálne z pohľadu zovšeobecniteľnosti modelu v rôznych kultúrach). Tie autorka opisuje ako alternatívne modely získané ďalšími lexikálnymi analýzami. Čo však autorka hovorí na názory, ktoré považujú päťfaktorový model za príliš nadhodnotený z hľadiska jeho zovšeobecniteľnosti (napr. Gerard Saucier)?

Druhá časť práce sa orientuje na problém merania piatich faktorov v psychologickom výskume aj praxi. Aj tu autorka preukazuje svoju hlbokú orientáciu v problematike keď podáva prehľad metód od jednoduchých zoznamov adjektív (markerov), cez komplexné dotazníkové metódy napr. zo skupiny NEO, dotazníky pre detskú populáciu, obrázkové metódy až po alternatívne metódy merania vychádzajúce z iných dotazníkov. Autorka využíva výhodu bohatých skúseností z výskumu veľkej päťky, veľké množstvo popisovaných metód dôverne pozná pretože ich použila vo vlastnom výskume, a je autorkou českého manuálu k dvom najpoužívanejším komplexným metódam: kratšiemu NEO-FFI a jeho dlhšej verzii NEO-PI-R. V tejto časti autorka sprostredkováva prehľad psychometrických zistení týkajúcich sa uvedených metód. Ukazuje sa, že tak vo svetovom aj českom kontexte sa urobilo na tomto poli veľa práce. Otázka je, akým smerom by sa mal uberať ďalší vývoj psychometrickej analýzy dotazníkov Big Five. Osobne si myslím, že je málo urobené

v oblasti obsahovej validity, konkrétne možného skreslenia (bias) u rôznych skupín. Tá sa teraz dostáva do popredia pri skúmaní užitočnosti testov a pomocou rôznych metód (DIF, DIFT) môže pomôcť pri odhaľovaní toho, ako dotazník znevýhodňuje niektoré zo skupín (napr. minority), a ako by sa dalo toto znevýhodnenie korigovať.

V tretej časti knihy autorka spája viacero oblastí teórie aj výskumu týkajúcich sa piatich faktorov, pričom ich zaraďuje pod kapitolu s názvom Dispozičný prístup k skúmaniu päťfaktorového modelu osobnosti. Ide o témy, ktoré vznikli v súvislosti s užívaním tohto modelu a zahŕňa metodologické aspekty (napr. zhoda posudzovateľov), ale aj výskumné témy, napr. vývojové zmeny v piatich osobnostných faktoroch či medzikultúrnu psychológiu osobnostných vlastností. Vo všetkých oblastiach bolo urobenej veľa práce, a autorka dokáže sprostredkovať tieto informácie prehľadne, jasne a tak, aby si čitateľ mohol urobiť jasný obraz o danej problematike. V oblastiach, v ktorých bola autorka doteraz výskumne aktívna, predstavuje aj svoj osobný prínos k problematike. Za najvýraznejší príspevok považujem najmä výskumy týkajúce sa medzikultúrnych porovnaní, ktoré boli robené vo veľkých medzinárodných kolektívoch a ktoré prinášajú významné poznatky nielen o odlišnostiach medzi národmi ale aj o stereotypoch pri formulovaní si predstáv o iných národoch. V tejto súvislosti mám však metodologickú poznámku. Viem, že tieto výskumy sú často založené na posudzovaní sa na škálach tvorených adjektívami (napr. National Character Survey). Do akej miery je možné zabezpečiť skutočnú ekvivalenciu medzi škálami v rôznych jazykových mutáciách? Podľa môjho názoru totiž nejde len o význam adjektíva, hoci aj v prípade významu je možné, že v dvoch jazykoch neexistujú skutočné ekvivalentné adjektíva. Ide ale aj o iné aspekty ekvivalencie, napr. intenzita či sila adjektíva, pretože dve adjektíva môžu byť rovnaké významom, avšak jedno z nich môže vyjadrovať inú silu danej vlastnosti. Nie je možné aspoň časť rozdielov medzi národmi pripísať nedostatku ekvivalencie medzi prekladmi škál?

Posledná kapitola práce je venovaná praktickým aplikáciám päťfaktorového prístupu v jednotlivých oblastiach psychológie. Hoci je autorka primárne výskumne orientovaná, dokázala v dostupných štúdiách nájsť silnú podporu pre užitočnosť päťfaktorového prístupu a načrtnúť základné možnosti jeho využitia. Zaujímavé sú napr. úvahy ohľadne toho ako osobnosť predikuje reaktivitu voči jednotlivým typoch psychoterapie, hoci tam podľa mňa treba brať do úvahy interakciu osobnosti nielen s typom terapie ale aj s typom problému. V tejto súvislosti si ešte dovoľím úvahu o prínose päťfaktorového modelu v porovnaní s inými modelmi osobnosti v oblasti klinickej psychológie a psychopatológie. Sú mi napr. známe štúdie, ktoré porovnávali explanačnú silu rôznych modelov v tejto oblasti, najmä Big Five a Cloningerovho neurobiologického modelu vyjadreného dotazníkom TCI, pričom TCI vychádzal v týchto porovnaníach o niečo lepšie. Jedným z dôvodov môže byť to, že Cloningerova teória aj niektoré iné modely vznikli v klinickom kontexte a majú k nej priamejší vzťah, než na psycholexikálnom prístupe založený päťfaktorový model. Myslím si, že kvôli tomuto bude mať v klinickej oblasti päťfaktorový model osobnosti vždy istý

handicap oproti iným modelom, ktoré buď priamo pochádzajú z klinického kontextu resp. majú k nemu svojou povahou či orientáciou autora bližšie.

Záver:

Predkladaná habilitačná práca M. Hřebíčkovéj je kvalitnou monografiou podávajúcou obšírny prehľad oblasti päťfaktorového modelu osobnosti. Autorka prostredníctvom integrácie svojich výskumov s doterajším poznaním v danej oblasti ponúka hlboký vhl'ad do danej problematiky a preukazuje svoj originálny prínos, ktorým toto poznanie rozširuje v domácom aj medzinárodnom kontexte. Habilitačná práca jednoznačne spĺňa požiadavky kladené na úroveň prác v danom odbore a na jej základe navrhujem udeliť uchádzačke titul Docent/ka.

V Bratislave 26.1.2012

Doc. Mgr. Peter Halama, PhD.